

Adam Dombrowski

Determinanty gatunkowe i stylistyczne porad medycznych w czasopismach dla kobiet

---

Prace Językoznawcze 17/1, 5-19

2015

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ARTYKUŁY

Adam Dombrowski
Wrocław

**Determinanty gatunkowe i stylistyczne porad medycznych
w czasopismach dla kobiet*****Generic and stylistic determinants of medical advice
in periodicals for women**

The article presents results of qualitative research of texts included medical advices printed in women's magazines, which were published for last few years.

Słowa kluczowe: wzorzec gatunkowy, relacje nadawczo-odbiorcze, rejestr stylistyczny
Key words: genre's model, sender-receiver model, stylistic register

Celem artykułu jest charakterystyka porad medycznych pod względem gatunkowo-stylistycznym. Warto zająć się tym tematem, ponieważ problematyka ta nie była szczegółowo opracowana w literaturze językoznawczej i istnieje zasadna potrzeba uwzględnienia jej w badaniach dyskursologicznych, tekstologicznych, jak również komunikacyjnych. Tematyka ta sporadycznie pojawia się we współczesnej refleksji gatunkowo-genologicznej¹. Do tej pory zajmowali się nią Maria Wojtak (2002, 2006), Agata Żuk (2009), Monika Worsowicz (2010), Jerzy Obara (2008, 2010), Grażyna Filip (2006, 2007), Joanna Smól (2009, 2010), Ewa Ficek (2006, 2012, 2013). Mimo to dostrzegam deficyty wiedzy w takich obszarach, jak charakterystyka wzorca gatunkowego porad medycznych oraz opis rejestrów stylistycznych tekstowych aktualizacji dyskursu poradnikowego. W moim przypadku zamierzam zbadać listy do redakcji zawierające porady zdrowotne oraz opisać strukturę porady medycznej, ramę pragmatyczną i rejestry stylistyczne.

---

* Składam serdeczne podziękowania za cenne wskazówki od anonimowych Recenzentów, które pomogły mi w pracy nad niniejszym artykułem.

¹ Postulują to m.in. Waldemar Żarski (2008, 2010, 2011) i Ewa Ficek (2012, 2013).

Wyjątkowe miejsce wśród codziennej komunikacji interpersonalnej zajmują rady i porady. Nakłanianie do działania w celu osiągnięcia określonej korzyści umieszcza poradnictwo prasowe w obrębie szeroko pojętego dyskursu poradnikowego, realizowanego za pomocą bogatego repertuaru tekstów, aktów mowy i rejestrów stylistycznych. We współczesnej humanistyce i naukach społecznych zakres użycia terminu „dyskurs” jest bardzo szeroki. Mówi się bowiem o dyskursie ludycznym, płciowym, publicystycznym, społecznym, feministycznym itd. Można zatem stwierdzić, że dyskurs jest pojęciem, które dotyczy wszystkich dziedzin życia. Powoduje to, że zakres terminu obejmuje gatunki mowy, rejestry i style. W językoznawstwie jest rozumiany jako sekwencja zachowań językowych, których kształt jest zależny od pewnych determinantów: sytuacji komunikacyjnej, relacji nadawczo-odbiorczych oraz celu komunikacyjnego. Badania nad dyskursem cieszą się ogromnym zainteresowaniem, o czym świadczą liczne publikacje². Najciekawszą koncepcją ostatnich lat jest zaproponowana przez Marię Wojtak (2011: 69–78), według której te cztery pojęcia (dyskurs, styl, gatunek, tekst) tworzą wyraźną ramę i stanowią dla siebie kontekst poznawczy. Podejście to sprawia, że „żadne z tych pojęć nie będzie błyszczeć całą gamą znaczeń” (Wojtak 2011: 70). Badaczka przedstawia dwa aspekty rozumienia tych pojęć. W pierwszym traktuje dyskurs jako najogólniejsze pojęcie, a gatunek jako jego konkretyzację. W drugim zauważa wzajemne odniesienia tych pojęć, zakładając przy tym, że oba typy dążą do pełnego opisu zasad tworzenia tekstów. Propozycja badawcza autorki uwzględnia najogólniejsze spostrzeżenia na temat ewolucji badań dyskursologicznych w Niemczech i Francji³.

Badaczka stawia tezę, że największą moc objaśniającą ma dyskurs, który jest postrzegany jako:

sposób zorganizowania ludzkiej aktywności, praktyka komunikacyjna określonej społeczności (wspólnoty), która w trakcie różnorodnych interakcji ustala i uzgadnia istotne dla siebie treści (wizję świata), konserwuje stosowne scenariusze zachowań

---

² Zob. publikacje z ostatnich lat dotyczące dyskursu pedagogicznego m.in. E. Zierkiewicz: *Prasa jako medium edukacyjne: kulturowe reprezentacje raka piersi w czasopiśmie kobiecych*. Kraków 2013; E. Zierkiewicz, V. Drabik-Podgórna: *Poradnictwo w kulturze indywidualizmu*. Wrocław 2010; artykuły E. Zierkiewicz: *Poradnik jako podręcznik życia. Krótka refleksja na temat historii gatunku*. [W:] *Podręczniki i poradniki. Konteksty. Dyskursy. Perspektywy*. Kraków 2011, s. 109–129; *Zdrowie ma pleć! Analiza problemów zdrowotnych mężczyzn w prasie kobiecej*. „Nowiny Lekarskie” 2012, 81, 5, s. 472–484.

³ Moim zdaniem najciekawszą pracą ostatnich lat ujmującą dokonania niemieckich i francuskich badaczy dyskursu w sposób syntetyczny jest zbiór artykułów zamieszczony w czasopiśmie „Oblicza Komunikacji” 2012 (5): *Analiza dyskursu centrum–peryferie*. Pod red. T. Piekota, M. Poprawy. Wrocław 2012. Znajdują się w niej m.in. artykuły W. Czachura i D. Miller: *Niemiecka lingwistyka dyskursu – próba bilansu i perspektywy*, s. 24–43; H. Grzmił-Tylutki: *Francuska analiza dyskursu i jej recepcja w Polsce*, s. 45–59; B. Witosz: *Badania nad dyskursem we współczesnym językoznawstwie polonistycznym*, s. 61–75.

komunikacyjnych oraz reguły ich wypełniania za pośrednictwem wypowiedzi (i/lub środków niewerbalnych). Dyskurs to zarazem wzorzec zdarzenia komunikacyjnego, jak i sposób jego realizacji. (Wojtak 2011: 70–71)

Termin ten obejmuje zatem zarówno określoną sytuację użycia, uczestników, jak również sposób jego werbalizacji. Dyskurs jest więc pojęciem najszerszym. Gatunek natomiast profiluje dyskurs (temat, świat, wartości), z czego jeden parametr musi być stały. Dalej charakteryzuje pojęcie tekstu na tle pozostałych elementów kolekcji. Rozumie go jako „komunikacyjną konkretyzację, odzwierciedlającą w określonym stopniu przestrzeń dyskursywną przez pryzmat gatunku” (Wojtak 2011: 71). Wyraźnie zatem widać, że podmiot jest zobowiązany do przestrzegania wzorca tekstu. Następnie odnosi się do pojęcia stylu, który rozumie jako:

cechy uwarunkowane strukturalnie, determinowane pragmatycznie i związane z genezą użytych środków. Każdemu gatunkowi da się przypisać zarówno zbiór cech, jak i odpowiadających im wykładników. (Wojtak 2011: 72–73)

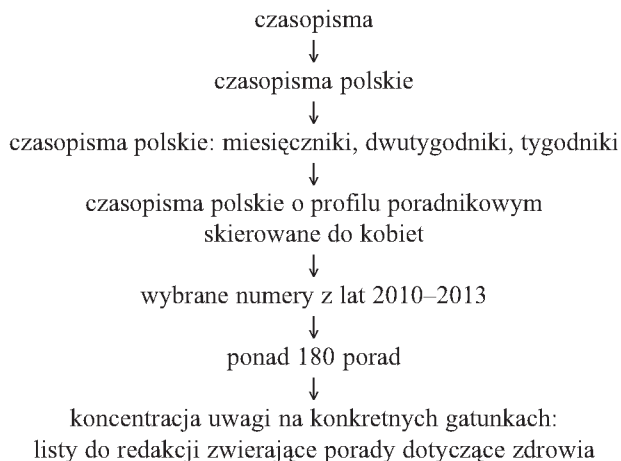
Każdy tekst jest zanurzony w stylu. Pojęcie stosowności odnosi do stosowności podmiotowej, przedmiotowej i stylistycznej. Styl determinuje sytuacja komunikacyjna oraz jej cel, który jest zależny od sytuacji.

1. Charakterystyka materiału

W części dotyczącej komponentów wzorca gatunkowego porady medycznej wykorzystałem rozwiązania zaproponowane przez Marię Wojtak (2004) oraz Teuna van Dijka (2001). W tworzeniu korpusu materiałowego wykorzystałem metodę jakościową (Bauer i Arts 2000) oraz metodę analizy zawartości czasopism (Mautner 2011).

Korpus stanowią porady znajdujące się w wybranych czasopismach ukazujących się w ostatnich latach (2010–2013). Są to czasopisma polskie: dwutygodniki, tygodniki, miesięczniki. W opisie uwzględniłem ponad 180 porad. Wybrałem sposób zbierania materiałów polegający na uszczegóławianiu i stopniowej redukcji listów do redakcji w momencie, gdy ich analiza nie wносиła już niczego nowego do zebranego korpusu, dzięki czemu jest on jednorodny. Ważnym kryterium przy decyzji o doborze listów była ich dostępność, co powoduje łatwość ich zebrania. Teksty zostały wybrane tak, aby pokazać kilka wariantów realizacyjnych gatunku. W każdym z czasopism znajduje się osobny dział, w którym specjaliści udzielają porad. Ich poszukiwanie zostało ograniczone do 10 tytułów, co łącznie stanowi 25 wybranych przeze mnie numerów. Skupiłem uwagę tylko na listach do redakcji, które zawierają porady medyczne. Przeprowadzona przeze mnie

jakościowa analiza czasopism miała na celu zbadanie listów, które zawierają porady udzielane przez ekspertów, pod względem stylistycznym i gatunkowym. Dobór korpusu do badania był świadomy. Starłem się wybrać takie porady medyczne udzielane na łamach czasopism, aby były reprezentatywne dla gatunku. Podstawę materiałową stanowią wybrane numery „Poradnika Domowego” i „Twojego Dziecka”, natomiast pozostałe porady wskazują na jego wariantywność i prezentują osobliwości zebranego materiału. Dobierając materiał przejrzałem kilkadziesiąt czasopism kobiecych, w tym wszystkie numery „Poradnika Domowego” z lat 2011 i 2013 oraz wszystkie numery „Twojego Dziecka” z lat 2012 i 2013. Poszukiwałem tekstów do analizy także w innych pismach kobiecych. Badanie wybranych listów stanowiło podstawę jakościowej analizy zawartości czasopism. W sumie pozwoliło to na wybór 185 listów do redakcji zawierających porady medyczne. Sposób tworzenia korpusu oddaje poniższy schemat:

Schemat 1. Etapy ustalenia korpusu materiałowego pracy

Wykorzystane w analizie metody jakościowe, przede wszystkim analiza tekstu i dyskursu, metoda lingwistyczno-semiotyczna, a także analiza zawartości czasopism umożliwiły kompleksowe opisanie badanego zagadnienia.

2. List do redakcji a porada prasowa

Porada medyczna zawarta w prasie stanowi tekst niesamodzielny. Jej powstanie poprzedzone jest zwykle listem do redakcji⁴, napisanym przez konkretną

⁴ Do tej pory wspomnianą problematyką zajmowali się: Skwarczyńska 1937; Dąbrowska 1994; Wojtak 2002; Czarnicka 2006; Filip 2006, 2007; Wolny-Zmorzyński, Kaliszewski, Furman

osobę, w którym opisuje ona swój problem, z którym zwraca się do redakcji czasopisma. Adresatem jest zwykle ekspert, który współpracuje z danym wydawnictwem (lekarz bądź psycholog itp.), może być nim również inny czytelnik. Rzadko jest to dziennikarz lub redaktor. Po zapoznaniu się w problemem udziela on porady w odpowiedzi na list na łamach czasopisma.

Tatiana Szczygłowska (2011: 79–92) traktuje list do redakcji jako pograniczny gatunek dziennikarski. Analizuje teksty, w których uwidaczniają się cechy typowe dla gatunków informacyjnych. W materiale badawczym uwzględniła sto listów pochodzących z polskiej i angielskiej wersji „Newsweeka”. Badaczka w swoim artykule przedstawia, czym jest list do redakcji, jakie są cechy charakterystyczne tekstu epistolarnego oraz elementy składające się na schemat gatunkowy. Porównuje je również do innych typów korespondencji. Ważnym punktem badań stała się ich autentyczność i tematyka. Jak pisze:

omawiany gatunek mowy spełnia kryteria decydujące o jego przynależności do klasy listów, spośród których jednym z najistotniejszych wydaje się chęć skomunikowania się z nieobecnym odbiorcą. Z kolei cechą pozwalającą odróżnić list do redakcji od innych typów korespondencji można zdefiniować jako charakterystyczny dla tych tekstów cel komunikacji wyrażający się w woli autora do podzielenia się za pośrednictwem redakcji „swymi opiniami na tematy polityczne, kulturalne, społeczne bądź gospodarcze”, które zostały poruszone we wcześniejszych artykułach lub w listach od innych czytelników. Warto również pamiętać, że ze względu na środek przekazu, jakim jest dział opinii w gazecie, list do redakcji jest przez niektórych badaczy uznawany za pograniczny gatunek dziennikarski. (Szczygłowska 2011: 92)

List do redakcji oraz odpowiedź na list do redakcji jako pograniczny gatunek dziennikarski traktują także Kazimierz Wolny-Zmorzyński i Andrzej Kaliszewski (2006: 118–119). Autorzy charakteryzują przede wszystkim autora listu, mianowicie:

pozostawia swoje dane wyłącznie do wiadomości redakcji, która powiadamia o tym czytelników: „imię i nazwisko nadawcy znane redakcji”. Podyktowane jest to także tym, że redakcja odpowiada na przekazywane treści na swoich łamach i musi znać personalia tej osoby. Autor listu, decydujący się na wysłanie go do redakcji, liczy się także z tym, że jego tekst nie będzie w całości wydrukowany: poddany zostanie wewnętrznej redakcji, polegającej na dokonaniu pewnych skrótów, niezbędnych poprawek językowych. (Wolny-Zamorzyński i in. 2006: 118–119)

Odpowiedź na list do redakcji jest natomiast zdaniem badaczy:

pewną formą podjęcia rozmowy/dyskusji z autorem listu do redakcji, wyjaśnieniem poruszonych przez niego problemów, ustosunkowaniem się do nich, ale najczęściej obroną linii ideowej pisma i redakcji. Odpowiedź na list do redakcji umieszczana jest, podobnie jak „Listy”, w tej samej rubryce, by czytelnicy mogli się szybko zorientować, o co chodzi. (Wolny-Zamorzyński i in. 2006: 119)

Artur Rejter (2004: 247) traktuje poradę jako akt mowy i definiuje ją w następujący sposób:

Mówię: *zrób coś w jakiś sposób.*

Myślę: *chcesz to wiedzieć, a ja wiem, jak to zrobić.*

Myślę: *Wiesz, że gdy to mówię, chce Ci pomóc.*

Myślę: *Nie musisz robić tak, jak mówię.*

W tym miejscu istotna jest kwestia wprowadzenia następującego rozróżnienia między aktem mowy a tekstową aktualizacją w postaci porady opublikowanej na łamach prasy.

3. Schemat gatunkowy porady medycznej⁵

Zdaniem Marii Wojtak (2004: 11–28), wzorzec gatunkowy jest schematem obejmującym cztery aspekty: strukturalny (kanoniczny, alternacyjny, adaptacyjny, indywidualny), poznawczy⁶ (tematyczny), pragmatyczny (potencjał illokucyjny, intencja wypowiedzi, kontekst) oraz stylistyczny (wyznaczniki gatunkowe tekstu, np. szablonowość, sugestywność, ścisłość, obrazowość) i realizujące je środki językowe (morfologiczne, leksykalne, składniowe). Wszystkie te aspekty dostrzec możemy w analizie różnych gatunków wypowiedzi. W mojej pracy uwzględniłem przede wszystkim aspekt strukturalny, a także stylistyczny. Każdy rodzaj tekstu funkcjonuje w określonym kontekście kulturowym i sytuacyjnym, za pomocą których czytający konstruuje jego sens⁷. Mówi się o tym, że komunikacja językowa zachodzi w określonych warunkach społecznych, kulturowych, psychicznych oraz sytuacyjnych. Kontekst kulturowy odnosi się do wiedzy, wartości, praktyk w obrębie społeczeństwa. Czynniki te wpływają na język użyty

⁵ Pojęcie to przejmuję za Marią Wojtak (2004: 16).

⁶ Aspekt ten pomijam w niniejszych rozważaniach ze względu na ograniczenia czysto realizacyjne w postaci artykułu.

⁷ Problematykę tę porusza np. ostatni tom serii „Język a Kultura”, który jest poświęcony kulturowym uwarunkowaniom wybranych aktów i gatunków mowy. Zob. „Język a Kultura” 23: *Akty i gatunki mowy w perspektywie kulturowej*. Pod red. A. Burzyńskiej-Kamienieckiej. Wrocław 2012. Znajdują się w nim artykuły m.in. J. Bartmińskiego: *Jak opisywać gatunki mowy?*, s. 13–32; S. Niebrzegowskiej-Bartmińskiej: *Miejsce wartości w opisie gatunków mowy*, s. 33–41; I. Loewe, *Globalne gatunki w polskiej telewizji. Rekonesans*, s. 191–198.

w tekście. Do podstawowego zasobu kompetencji kulturowej i komunikacyjnej należy wiedza o gatunkach mowy. Aspekt społeczny stanowi dostarczenie rad, porad, wskazówek: w przypadku braku pewności, chęci potwierdzenia własnego wyboru lub deficytu wiedzy.

Tekst porady zdrowotnej ma określoną strukturę, która jest ściśle uporządkowana. Obecność wymienionych niżej segmentów stanowi wynik oczekiwań odbiorcy.

W opisie jej struktury wykorzystałem następujące determinanty gatunkowe:

- segmentacja tekstu porady,
- obligatoryjność/fakultatywność występowania danego segmentu,
- sposób uporządkowania.

Jeśli chodzi o pierwszą kwestię, to na podstawie zebranego materiału wyodrębniłem trzy podstawowe segmenty:

- nagłówek (element fakultatywny),
- wyróżniony graficznie list czytelnika (zawierający pytanie czytelnika),
- odpowiedź specjalisty.

Dział, w którym zamieszczony jest kącik poradniczy w analizowanych gazetach, najczęściej nosi tytuł „Zdrowie”. Pojawiają się w nim teksty o podobnym źródle informacji (w tym przypadku są nimi wyłącznie listy do redakcji, które stanowią źródło materiału). W dziale tym znajduje się stała rubryka, w której zamieszczone są listy czytelników. Są one w większości wyrazem obaw zdrowotnych czytelniczek, które w listach do redakcji proszą o rzetelną odpowiedź eksperta. Dla przykładu w czasopiśmie „Naj” jest pięć stałych działów: aktualności, rozrywka; moda i uroda; zdrowie; kuchnia, mieszkanie; psychologia, prawo. W „Poradniku Domowym” jest ich aż dziesięć: moda; bliskie spotkania; uroda; psychologia; kulinaria; zdrowie; dom; prawo-rynek; relaks; czytelnicy-redakcja. Kącik poradniczy⁸ sygnalizuje tytuł rubryki (Rys. 1. I – *Zapytajcie ekspertów*). Często pod nim znajduje się lead (III – *Lekarze różnych specjalności odpowiedzą na pytania, doradzą, uspokoją. Czekamy na wasze listy z dopiskiem „Naj – zdrowie”*). Następnie zamieszczony jest tytuł porady (IV – *Boję się zabiegów u dentysty. Czy mogę go poprosić o znieczulenie?*). Kolejno zamieszczony jest list do redakcji (V – *Sama myśl o wizycie u stomatologa [...]*). Auto-prezentacja w liście (VI – *Helena, 41 lat, Kielce*) może znajdować się w różnych miejscach, ale jej stałym komponentem jest podpis, imię lub zastrzeżenie, np. dane do wiadomości redakcji. Pojawia się także bardzo często nazwa miejscowości i wiek czytelników. Tematyka listów do redakcji zależy przede wszystkim od profilu wydawniczego czasopisma. W analizowanym przeze mnie materiale z prośbą o radę zwracają się głównie kobiety. Nadawcy wiedzą, że ich tekst

⁸ Budowę omawiam na przykładzie kącika poradniczego w czasopiśmie „Naj” 2013, nr 11 z 20 maja.

II **rowie**

Grzegorz Prasalek
lek. med.
specjalista
pediatrii,
internista

Agnieszka Laskus
dr n. med.
stomatolog,
implantolog

Zapytajcie ekspertów **I**

III Lekarze różnych specjalności odpowiedzą na pytania, doradzą, uspokoją. Czekamy na Wasze listy z dopiskiem „Naj – Zdrowie”.

IV

V **Boję się zabiegów u dentysty. Czy mogę go prosić o narkozę?**

Sama myśl o wizycie u stomatologa wywołuje u mnie duży niepokój. Może rozwiązaniem byłoby całkowite znieczulenie... Przy jakich zabiegach jest możliwe? Czy to może mi jakoś zaszkodzić? *Helena, 41 lat, Kielce*

Narkoza jest bezpiecznym rozwiązaniem, jeśli zostanie przeprowadzona w odpowiednich warunkach i przez doświadczonego lekarza, ale w stomatologii stosuje się ją w określonych sytuacjach, m.in. gdy przeprowadzany zabieg jest bardzo rozległy np. konieczne jest kolejno: usunięcie zębów, wszyczenie implantów i założenie tymczasowego uzupełnienia protezy (tycznego). Jest to także sposób na spokojne przeprowadzenie leczenia u niektórych grup pacjentów, np. z zaburzeniami ruchowymi, niepełnosprawnością umysłową itp.

VI **Eksperti rekomendują: 2 kubki mleka dziennie od 1. do 3. roku życia***

VII

*Poradnik żywienia dziecka w wieku od 1. do 3. roku życia. Praktyczne zastosowanie norm żywienia opracowanych przez Grupę Ekspertów w 2012 roku”.

REKLAMA

Mąż zauważył, że gdy śpię, zgrzytam zębami. Jak nad tym zapanować?

Podobno podczas snu bardzo mocno zaciskam szczękę. Boję się, że to jest niebezpieczne dla zębów. Czy mam rację?
Jadwiga, 34 lata, Sopot

Zgrzytanie zębami i ich zaciskanie, zwane bruksizmem, szkodzi zębom: m.in. pojawiają się starcia szkliwa i zaburzenia zgryzu. Ciągłe napięcie mięśni twarzy może także powodować np. bóle głowy i karku. Można temu zapobiec, eliminując przyczyny schorzenia, czyli długotrwały stres, nieprawidłowe dopasowanie wypełnień (plomb), nawyki, np. żucie gumy.

Ważna rada: proszę iść do stomatologa. To on zdecyduje, czy konieczne będzie zakładanie na noc specjalnej szyny, która zmniejszy nacisk szczęk.

VIII **W jaki sposób opatrzyć małe urazy u dziecka?**

Jadę z córką na biwak. Liczę się, że może się czymś zranic. Co wtedy zrobić? *Iza, 33 lata, Opole*

Otarcie lub skaleczenie dezynfekujemy, np. Octeniseptem, i naklejamy plaster z opatrunkiem. Przy stłuczeniu szybko chłodziśmy zranione miejsce i przez kilka dni stosujemy mokre okłady z Allacetu.

Ważna rada: wizyta u lekarza jest konieczna, jeśli skaleczenie bardzo krwawi lub jest zanieczyszczone np. ziemią.

Medycyna naturalna

Właściwości wód leczniczych

Styszałam, że picie niektórych wód mineralnych pomaga poprawić samopoczucie. Proszę o bliższe informacje na ten temat.

Zofia ze Szczyrku

Wody kwaśne (np. Jan, Dąbrówka), zawierające rozpuszczony dwutlenek węgla (tzw. szczywały), działają korzystnie w infekcjach dróg oddechowych, przewodu pokarmowego, dróg żółciowych i moczowych. Z kolei wody z dwutlenkiem węgla o odczynie alkalicznym (Muszyńianka, Staropolanka) wspomagają leczenie wrzodów żołądka i dwunastnicy oraz stanów zapalnych jelit. Po wody wysoko zmineralizowane (Zuber, Franciszek) warto sięgnąć, gdy chcemy polepszyć przemianę materii lub obniżyć poziom cholesterolu.

Nasz adres: Naj, Wydawnictwo Bauer, ul. Motorowa 1, 04-035 Warszawa; e-mail: naj@bauer.pl

Rys. 1. Elementy struktury działu porad na przykładzie czasopisma „Naj” (I – tytuł rubryki, II – informacje o ekspertach, III – lead, IV – tytuł porady, V – list czytelnika, VI – informacje o nadawcy listu, VII – odpowiedź eksperta, VIII – grafika)

zostanie upubliczniony, więc mogą temu zapobiec poprzez zawarcie pod listem zastrzeżenia, co powoduje, że pozostaje on tylko do wiadomości redakcji pisma. W prasie kobiecej czytelniczki często skupiają się na problemach prywatnych. Wszystkim listom towarzyszy odpowiedź zawierająca poradę (VII – *Narkoza jest bezpiecznym rozwiązaniem*). Ich autorzy (II – np. *Grzegorz Prasalek. lek. med., specjalista pediatrii, internista*) są prezentowani poprzez umieszczenie ich zdjęcia, podanie imienia i nazwiska oraz specjalności medycznej, ale nie jest to regułą. Nie wszystkie listy znajdujące się w danym numerze czasopisma są autentyczne, ale zabieg ten jest zgodny z tradycją tego gatunku. W rubryce poradnikowej znajdują się także różnego rodzaju grafiki, schematy i inne materiały uzupełniające tekst (VIII). Są one najczęściej związane z tematem porady lub odnoszą się do tematyki medycznej.

4. Rama pragmatyczna komunikatu porady

Ważnym determinantem gatunkowo-stylistycznym tekstów poradnikowych jest ich rama pragmatyczna obejmująca intencję autora wypowiedzi, a także jego oczekiwania, cel porady, warunki komunikacji. Takim elementem porady prasowej w kolorowych pismach kobiecych jest współzależność komunikacyjna autora i odbiorcy informacji, która jest konsekwentnie realizowana w całym tekście. Możemy ją traktować jako swoistą strategię komunikacyjną. Mianowicie obok nadawcy i odbiorcy występuje pośrednik w osobie redaktora czy dziennikarza. Strategia ta zmierza do realizacji określonych celów komunikacyjnych. Porady medyczne mają konkretnego nadawcę. Wszystkie wskazówki udzielane w gazetach są poparte autorytetem. Istnieje kilka sposobów na przedstawienie go czytelnikom. Sytuację tę oddaje schemat zaproponowany przez Ewę Ficek (2013):

list czytelnika zgłaszającego określony problem i proszącego o pomoc, wyjaśnienie jakiejś sprawy, wsparcie + odpowiedź redakcji, czy też – co przecież częstsze – odpowiedź współpracującego z redakcją eksperta (stylisty, psychologa, prawnika, lekarza lub innego specjalisty) (Ficek 2013: 2)

oraz nieco bardziej skrótowy:

autor → **{[przekazujący porady]}** → **{[przyjmujący porady]}** ↔ („radzący sobie”)} → **czytelnik** (Ficek 2012: 156)

Badaczka umieszcza je w rodzinie form poradnikowych jako:

czasopisma, które anonsuje się jako poradniki, ponadto dodatki prasowe (np. rozmaite „wklejki” bądź mini broszury, kąciki porad lub fragmenty (działy) czasopism, będące ich integralną częścią (Ficek 2013: 77)

Filip tymczasem relacje nadawczo-odbiorcze ilustruje za pomocą następującego schematu:

Niespecjalista (czytelnik prasy) → specjalista (redakcja) → niespecjalista (czytelnik) (Filip 2006: 188; 2007: 71)

Istnieje kilka sposobów na przedstawienie nadawcy porady czytelnikom. Oto kilka z nich:

a) nadawca oraz jego charakterystyka zawodowa w leadzie, np.

Prof. Piotr Jurkowski, pediatra. Kieruje Kliniką Pediatrii Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, pracuje w Centrum Medycznym POLMED (Mtj⁹ 2012, nr 12 (208), grudzień, s. 66);

b) przedstawienie nadawcy i jego specjalności

Barbara Leszczyńska, spec. medycyny rodzinnej, pediatra (Śk 2013, lipiec, s. 68);

Paweł Kott, internista (Żng 2010, nr 48 z 2 grudnia, s. 44);

c) nadawca podający adres swojej strony internetowej

Bogdan Stelmach, seksuolog, www.seksuolog-warszawa.com.pl (Pd 2013, nr 15 z 5–18 sierpnia, s. 26);

d) imię, nazwisko i tytuł zawodowy specjalisty

Dr Elżbieta Pietrus-Dunaszewska (Pd 2011, nr 7 (251), lipiec, s. 70);

e) imię i miejscowość – w przypadku porad udzielanych przez czytelników
Janina Ś. z Sulejówka, Krystyna P. z Warszawy (Żng 2013, nr 20 z 16 maja, s. 44).

Autorzy listów ujawniają swoją tożsamość na kilka sposobów, np.:

a) poprzez podanie imienia

Anna, Gośka, Basia, Sonia, Jola (Mtj 2012, nr 12 (208), grudzień, s. 110, 111);

b) poprzez podanie imienia, inicjału nazwiska i miejscowości

Jolanta S. z Lublina, Anna J. z Sieradza, Anita G. z Włoszczowej (P 21 grudnia 2011–3 stycznia 2012, nr 26, s. 26);

c) poprzez podanie imienia, wieku oraz miejscowości, z jakiej pochodzą

Zuzanna (38 lat), Lublin; Wiesława (50 lat), Łomża; Alicja (20 lat), Garwolin; Dorota (52 lata), Opole (T 2011, nr 27 z 14 grudnia, s. 68);

d) poprzez podanie imienia i miejscowości

Anna z Leszna, Jola z Bełchatowa, Anna z Lubartowa (Td 2013, nr 2 (736), luty, s. 7, 14).

⁹ Stosowane skróty tytułów czasopism: Mtj – „Mamo to ja”, Śk – „Świat Kobiety”, Żng – „Życie na Gorąco”, Pd – „Poradnik Domowy”, P – „Przyjaciółka”, T – „Tina”, Td – „Twoje Dziecko”.

Jak widać, każde z czasopism ma swój określony sposób identyfikacji nadawców i odbiorców. W przypadku nadawcy listu do redakcji dane ujawnione to imię – pojawia się ono we wszystkich poradach. Dalej są to: wiek, inicjał nazwiska, a także wskazanie miejscowości, z której pochodzi osoba kierująca swój list. W przypadku prezentacji specjalistów podaje się ich imię, nazwisko, specjalność zawodową, czasami miejsce pracy i krótką charakterystykę zawodową. Kontekst porady jest wspólny nie tylko dla piszącego list i specjalisty, jak również wszystkich potencjalnych czytelników, którzy sięgną do tej rubryki w gazecie. Odbiorcą porady może być każdy, tym bardziej że nie jest ona skierowana do ściśle określonej, konkretnej osoby proszącej o radę. Prawie we wszystkich analizowanych tekstach zamieszczone jest zdjęcie specjalisty danej dziedziny. Sprawia to wrażenie bezpośredniego kontaktu z drugą osobą.

5. Rejestry stylistyczne porad medycznych

Ostatnim analizowanym aspektem wpływającym na skuteczność i jakość porady medycznej w prasie kobiecej są elementy stylistyczne obecne w tekście. Muszą być dla czytelników przede wszystkim jasne i zrozumiałe. Ważne staje się zatem zauważenie tego, jaka jest funkcja każdej części w odniesieniu do czytającego, czy jest ona dla niego odpowiednia i jasna oraz czy rady są napisane precyzyjnie i przystępnie, tak aby potencjalny czytelnik wiedział, w jaki sposób wykorzystać przedstawioną w tekście informację. Analiza środków stylistycznych pomaga scharakteryzować strukturę gatunku. Słownictwo w tekstach porad jest zróżnicowane. Obok elementów potocznych, które są najbardziej widoczne w leksyce osób piszących listy do redakcji, znajdują się też określenia specjalistyczne z zakresu medycyny czy farmacji. Te pierwsze powodują, że tekst jest bardziej zrozumiały, zaś drugie, zamieszczone w odpowiedziach lekarzy, czynią ich odpowiedzi rzetelnymi i fachowymi. W odpowiedziach ekspertów daje się zauważyć różne warianty ich formułowania. Czynią to w sposób wysoce specjalistyczny, potoczny (Obara 2010: 80) lub mieszany. Ilustrują to następujące przykłady:

- (1) *Mój synek zaczął mówić tuż po ukończeniu roczku. Nie miał swojego „dziecięcego języka” [...].*

Ekspert udzielił odpowiedzi w tonie oficjalnym:

Dwulatek to człowiek na wczesnym etapie rozwoju mowy i mogą mu się przytrafić różne drobne i przejściowe trudności. (Td 2013, nr 2 (736), luty, s. 6)

- (2) *„Trzeszczy” mi w kościach, gdy np. klękam, siadam, schylam się po coś.*

Specjalista odpisał w tonie nieoficjalnym, powtarzając za czytelnikiem określenie potoczne:

„Trzeszczenie” może być związane z przedwczesnym uszkodzeniem struktury składników, które budują stawy. (Pd 2011, nr 10 (254), październik, s. 88)

(3) *Na nogach mam sporo „pajęczków”.*

Lekarz udzielił odpowiedzi o charakterze mieszanym:

*Nie jest to takie proste, bowiem najważniejszą rolę w powstawaniu **zmian naczyniowych** odgrywają czynniki genetyczne [...] Zmodyfikować można jedynie tryb życia, który może sprzyjać tworzeniu się „pajęczków” i żylaków.* (Pd 2011, nr 7 (251), lipiec, s. 90)

Możemy wyodrębnić pięć kręgów tematycznych, do których odnoszą się terminy w listach do redakcji i odpowiedziach specjalistów, które składają się na rejestr medyczny:

1) choroby, schorzenia: *jersinioza; lordoza szyjna; mukowiscydoza; celiakia; borelioza; sarkoidoza; choroba Sprengla; mononukleozę; choroba refluksowa przełyku;*

2) stany lub objawy: *wzrost we krwi stężenia enzymów wątrobowych; choroba przewlekła; zapalenie kącików ust; stan przedcukrzycowy; niedobór potasu; zaburzenia barwnikowe;*

3) zabiegi lub rodzaje terapii: *USG jamy brzusznej; kolonoskopia; terapia izotreoniną; RTG barku; RTG klatki piersiowej; tonsillektomia; insulinoterapia; krioterapia;*

4) przyrządy medyczne: *aparat rentgenowski; endoproteza; przystawka dopplerowska;*

5) nazwy leków: *maść przeciwgrybiczna; preparaty z pseudoefedryną; maści i globulki dopochwowe z estrogenami; lek zawierający hormon drożdżeniowy i etynyloestradiolu.*

Pierwszy z nich stanowią nazwy chorób oraz schorzeń zgodnych z nomenklaturą medyczną. Przeciętnemu czytelnikowi zazwyczaj nic one nie mówią, a nierzadko utrudniają lekturę tekstu. Zazwyczaj decyduje o tym długość i stopień skomplikowania budowy nazwy przypadku chorobowego, a także brak styczności laików z tego typu słownictwem. Drugi ilustruje stany lub objawy chorobowe. Niekiedy taki fragment również jest niezrozumiały, często eksperci tłumaczą go w dalszej części odpowiedzi. Trzeci obszar stanowi słownictwo odnoszące się do nazw zabiegów oraz różnych sposobów leczenia. Są to nazwy badań, które proponują czytelnikom eksperci oraz przybliżają im je. Dość rzadko w analizowanych poradach pojawiały się nazwy przyrządów medycznych. Często w części, w której lekarze omawiają rozmaite sposoby leczenia lub odno-

szą się do pytań o nie czytelników, podają specjalistyczne nazwy z zakresu farmacji. Niezmiernie rzadko zdarza się, aby lekarz podawał konkretną nazwę leku, który mógłby pomóc w danym przypadku. Interesujący przykład odnalazłem w czasopiśmie „Naj”, w którym w odpowiedzi specjalisty znalazły się nazwy handlowe wód mineralnych opatrzone odpowiednim komentarzem dotyczącym ich właściwości chemicznych:

*Wody kwaśne (np. **Jan, Dąbrówka**), zawierający rozpuszczony dwutlenek węgla (tzw. szczawy) [...] z kolei wody z dwutlenkiem węgla o odczynie alkalicznym (**Muszynianka, Staropolanka**) [...] po wody wysoko zmineralizowane (**Zuber, Franciszek**) warto sięgnąć, gdy chcemy polepszyć przemianę materii lub obniżyć poziom cholesterolu. (N 2013, nr 11 z 20 maja, s. 27)*

Na podstawie analizy porad medycznych zamieszczonych w kolorowych czasopismach łatwo można dostrzec ich popularnonaukowy profil o zróżnicowanym rejestrze stylistycznym. Porady zdrowotne są kierowane do czytelniczek danego czasopisma, dużo rzadziej sięgają po nie mężczyźni. Główną intencją komunikacyjną jest zalecanie, a nie wywieranie presji na odbiorcy, sygnalizowanie, a nie jej dyrektywny charakter. Warstwa stylistyczna jest dość bogata pod względem wykorzystania środków językowych. Wykorzystywanie w poradach leksyki potocznej sprawia, że są one dla odbiorcy czytelniejsze i bardziej zrozumiałe. Specjaliści próbują natomiast w dokładny i specjalistyczny sposób przedstawić wszystkie ważne informacje dotyczące różnego rodzaju schorzeń czy chorób, a także sposobów radzenia sobie z nimi, tak aby odbiorcy otrzymali fachową odpowiedź na dręczące ich pytanie. Lekarze udzielający porad starają się również przekazywać czytelnikom wiedzę. Sygnalizują to w tekście poprzez użycie słów: „potocznie, obiegowo”, które sprawiają, że trudniejsze terminy są bardziej zrozumiałe poprzez zastosowanie ich niespecjalistycznego odpowiednika. Podstawowy cel, który stawiają sobie ich autorzy to to, aby ich teksty na łamach prasy były zrozumiałe. Dzięki stosowaniu słownictwa z zakresu medycyny prezentowanie osoby nadawcy także odgrywa istotną rolę. Jest on przedstawiany jako osoba wykształcona, z ogromną wiedzą, do której warto zwrócić się ze swoim problemem. Może to również powodować konkretne zachowania odbiorców porad, którzy mogą dostosować się do wskazań lekarza specjalisty lub nie. Stosowanie leksyki potocznej powoduje pozorne zniesienie dystansu między ekspertem a czytelnikiem. Odpowiedzi lekarzy porządkują także kolejne kroki, jakie należy podjąć, aby poradzić sobie z dolegliwościami. Wskazują oni swoim czytelnikom, co należy zrobić na początku, a na czym zakończyć leczenie lub doradzają wizytę u eksperta, ponieważ tylko on jest w stanie dokładnie zdiagnozować problem i doradzić podczas wizyty. Celem niniejszego artykułu była charakterystyka porad medycznych pod względem gatunkowo-stylistycznym. Traktuję tenże jako wstęp do dalszych badań nad tekstami poradnikowymi.

Wykaz źródeł

- „Mamo to ja” 2012, nr 12 (208), grudzień
 „Naj” 2013, nr 11 z 20 maja
 „Poradnik Domowy” 2011, nr 7 (251), lipiec; nr 10 (254), październik
 „Przyjaciółka” 21 grudnia 2011 – 3 stycznia 2012, nr 26
 „Świat Kobiety” 2013, lipiec
 „Tina” 2011, nr 27 z 14 grudnia
 „Twoje Dziecko” 2013, nr 2 (736), luty
 „Życie na Gorąco” 2010, nr 48 z 2 grudnia; 2013, nr 20 z 16 maja

Literatura

- Eggs S., Martin J. R. (2001): *Gatunki i rejestry dyskursu*. [W:] *Dyskurs jako struktura i proces*. Pod red. T. van Dijka. Przeł. G. Grochowski. Warszawa, s. 153–181.
- Ficek E. (2013): *Poradnik. Model gatunkowy i jego tekstowe aktualizacje*. Katowice.
- Ficek E. (2013): *Rada a/i porada w przestrzeni komunikacyjnej. Pytania i postulaty badawcze*. [W:] *Linguarum silva*. T. 2: *Słowo – znaczenie – relacja w języku i w tekście*. Pod red. B. Mitrengi. Katowice, s. 143–159.
- Ficek E. (2012): *Współczesny poradnik: próba lingwistycznej charakterystyki gatunku i jego wielorakich aktualizacji*. [W:] *Linguarum silva*. T. 1: *Opozycja – przeciwieństwo – kontrast w języku i tekście*. Pod red. B. Mitrengi, Katowice, s. 151–166.
- Filip G. (2007): „Listy do redakcji” jako gatunek w prasie kobiecej. [W:] *Gatunki mowy i ich ewolucja*. T. III: *Gatunek a odmiany funkcjonalne*. Pod red. D. Ostaszewskiej, Katowice, s. 69–76.
- Mautner G. (2011): *Analiza gazet, czasopism i innych mediów drukowanych*. [W:] *Jakościowa analiza dyskursu w naukach społecznych*. Pod red. R. Wodak, M. Krzyżanowskiego. Warszawa, s. 51–85.
- Obara J. (2010): *Słownictwo nieoficjalne w poradach medycznych kolorowych pism dla kobiet*. [W:] *Dobra rada nie zawada: rady, porady, poradniki w języku, literaturze i kulturze*. Pod red. W. Żarskiego i B. Staniów. Koszalin, s. 93–113.
- Obara J. (2008): *Sposoby uprzystępniania i uatrakcyjniania wiedzy medycznej na łamach kolorowej prasy dla kobiet*. „Zeszyty Wydziału Humanistycznego”. T. I. Pod red. M. Peisert, M. Ursela. Jelenia Góra, s. 27–75.
- Sandig B., Seltling M. (2001): *Style dyskursu*. [W:] *Dyskurs jako struktura i proces*. Pod red. T. van Dijka. Przeł. G. Grochowski. Warszawa, s. 131–152.
- Smól J. (2010): *Lingwistyka tekstu i teoria dyskursu medialnego w analizie porad prasowych*. [W:] *Współczesne nurty badawcze młodych naukowców*. Pod red. D. Czajkowskiej-Ziobrowskiej, M. Gwoździckiej-Piotrowskiej. Poznań, s. 257–263.
- Smól J. (2009): *Porady prasowe w świetle etyki*. [W:] *Retoryka i etyka*. Pod red. B. Sobczak, H. Zgólkowej. Poznań, s. 202–211.
- Smól J. (2009): *Wzorzec gatunkowy porady prasowej dawniej i dziś w perspektywie pragmatycznej*. [W:] *Kształtowanie się wzorów i wzorców językowych*. Pod red. A. Piotrowicz, K. Skibskiego M. Szczyszek. Poznań, s. 225–235.
- Szczygłowska T. (2011): *Listy do redakcji jako pograniczny gatunek dziennikarski*. „Media i Społeczeństwo”, nr 1, s. 79–92.
- Wojtak M. (2004): *Gatunki prasowe*. Lublin.
- Wojtak M. (2006): *Interakcyjny styl komunikowania w prasie kobiecej*. [W:] *Teksty kultury. Oblicza komunikacji XXI wieku*. T. 1. Pod red. J. Mazura, M. Rzeszutko-Iwan. Lublin, s. 115–128.

- Wojtak M. (2011): *O relacjach dyskursu, stylu, gatunku i tekstu*. „Tekst i dyskurs – Text und Diskurs” nr 4. Warszawa, s. 69–78.
- Wojtak M. (2002): *Potoczność w tekstach prasowych*. [W:] *Język a komunikacja 4. Zbiór referatów z konferencji „Język trzeciego tysiąclecia II”*. Kraków 28 II–2 III 2002. T. I: *Nowe oblicza komunikacji we współczesnej polszczyźnie*. Pod red. G. Szpili. Kraków, s. 323–333.
- Wolny-Zamorzyński K., Kaliszewski A., Furman W. (2006): *Gatunki dziennikarskie. Teoria, Praktyka, Język*. Warszawa.
- Worsowicz M. (2010): *Nowatorstwo tekstów poradnikowych (wybrane przykłady prasowe)*. „Acta Universitatis Lodzianis. Folia Litteraria Polonica”, nr 13, s. 405–413.
- Żuk A. (2009): *Porada prasowa – poradzić, poinformować czy zmanipulować?* [W:] *Język–Styl–Gatunek*. Katowice, s. 33–41.
- Żarski W. (2008): *Książka kucharska jako tekst*. Wrocław.
- Żarski W., Staniów B. (red.) (2010): *Dobra rada nie zawada: rady, porady, poradniki w języku, literaturze i kulturze*. Koszalin.
- Żarski W., Staniów B. (red.) (2011): *Miłość niejedno ma imię: studium monograficzne*. Koszalin.

Summary

This article presents the results of qualitative research of texts including medical advice printed in women's magazines, which have been published for the last few years. The analysis of the collected material allowed the author to describe a genre's model, sender-receiver model and its stylistic register using a qualitative method. Advice in women's magazine use texts and they are interesting examples of advice's discourse. Because they are available for everyone, I believe my choice of material was definitely correct. If they were treated as merchandise, the price, the mode and the mass production, which decide about their popularity and brand on the Polish publishing market, would be important.